

Dél-keleti Teleki Mihályé Magyar
Sarmuel küldetéséről Kolozsvárról
4 máj 1791.

S. D. L.

Haáz Rezső Múzeum
Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

PROCURATOR
SIMON,
ÉS
VINKLER
A
MÁS VILÁGON.

Ex Oblatione S. D. L.
Curatoris M. Teleki

KOLOSVARATT,

Nyomtatott Hochmeister Márton Ts. Kir.
priv. Könyv nyomtató által. 1791.

1739

Imprimatur Claudiopoli

Die 18. Marty 1791.

C. ESZTERHÁZY

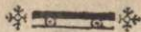
mp.

Libri Bibliothecae Székely-
ház. in Censura vni-
uersitatis Szechenyanae
Mechanicis Inge-
neris
SIMON:
Bibliothecarius Székely-
ház. 1800.

Különfön örvendem, hogy találhatá-
lak. Ugy értem: a' többi között
a' Perek folytatásában-is nagy
változás esett Erdélyben. Te, ugy
hallom; kötölőségedet értetted, 's a' mellett egye-
nes szívü, Elő-hittől, vagy -is, hogy déákofon
szóllyak, Præjudiciumtól üres itéletü ember vól-
tál, beszéld - el kérlek rövideden, miből állyon
az a' változás.

V I N K L E R :

Magam - is örvendem, hogy azzal a' Lélekel találkozhattam, melly a' Világon viselt kötelességem nemében ritka nevet hagyott maga után. Kévánságodnak azért jó szível eleget tések:

Most ha kinek mi keressete vagyon, Admonitioról, Citatióról, Certificatioról, 's több e' féleről nem - is gondolkozik, hanem azonnal egy rövid, magában egyedül csak a' dolog valóságát foglaló írásba vészi Panaszszát, ehhez hozzá téski mind azoknak a' Leveleknek mását, a' mellyekkel Panaszszának valóságát bizonyítani kívánja, és kéri a' Birót, hogy tételsen eleget. Ezt a' Panasz *Actionalis Libellus*nak hívják. Ennek a' Panasznak az hátára azt a' Rendelést téski a' Biró, hogy adassék által a' más Félnék ennyi, vagy amennyi napok alatt téendő Feleletre; az ilyen Rendelésnek *Decretatio* a' neve.

S I M O N :

Hány napot ízab a' Feleletre a' Biró?

V I N K L E R :

Ebben külömbőség vagyon; A' rövidebb természetű Perekben, ha az Alperes a' Birónak lakhelyében vagyon, 30. napot; ha az Alperes a' Birónak lakhelyén kívül valahol az Hazában vagy 60. napot; az hosszabb természetű Perekben pedig, akár a' Biró lakhelyében akár azon kívül legyen az Alperes, 90. napot ad a' feleletre a' Biró. Ezek alatt a' napok alatt tartozik az Alperes Feleletét ugyantsak a' Birónak beadni,

ni, és ahoz ragasztani minden Levleknek mását, mellyekkel Feleletének valóságát akarja bizonyítani; Ezt a' Feleletet a' Biró a' rövidebb Perekben 14. az hosszabbakban pedig 30. napok alatt téendő Válasz végett, mely *Replican*nak nevezetik, a' Felpereshez utafittyá, minden külömbőség nélkül, akár a' Biró lakhelyében legyen a' Peres akár nem; mert mindgyárt az első Írásnak beadásával ki kell nevezniék a' Perefeknek egy a' Törvény szék helyében lakó olyas hiteles embert, kinek minden Írások kezébe adathassanak, a' mellyek magokat abban a' Perben annakutána elő adgyák.

S I M O N :

De hát ha az Alperesnek Feleletében olyan dolog jön elő, melyre a' Felperesnek Személyesfe meg - nem tud magától felelni?

V I N K L E R :

A' Személyesnek hites Szószóllónak kell lenni, a' Szószóllónak pedig most köteletségében áll, hogy addig lépést se tégyen a' Perben, mig magát mind azokban kéfzen nem láttya, valamellyek a' Pernek folytatásában magokat akármely környül állásokban is elő adhattya.

S I M O N :

E' mellett adhattya magát ugyantsak olyan Környül - állás elő, miellet sem a' *Caufans*, sem a' *Procurator* nem láthatot által előre.

VINKLER:

Valamint az ilyen, úgy más minden a' féle történetben, mely haladékat kívánna, a' következő Írásra szabott napoknak el - telése előtt leg alább harmad nappal lehet haladékat kérni. 's még annyi napra, az hány nap alatt bé - kellene adni azt az Írást, a' melynek haladéka kéretik, magától - is adhat haladékat a' Biró, ha az haladék kérésnek okait helyeseknek találja; de ha a' következő Írásra szabott napoknál többre terjed az haladék kérés, a' más Felet - is meg - kell a' Birónak halgatni. Minekutánna a' Felperes az Alperesnek feleletére vizontaglott, vagy - is, a' mint mondgyák replicált, a' Replicát a' Biro újra által adgya az Alperesnek a' rövidebb Perekben 14. az hosszabbakban pedig 30. napok alatt téendő Írás végett, mely - is *Duplicának* mondatik. Bé adatván a' *Duplica*, ha a' Perben fen forgó dolog a' rövid Perek közé való, ennél több Feleletre nem mehetnek a' Perek; de ha a' dolog az hosszabb Perek közé tartozik, akkor még egy egy Feleletet tehet mind a' két Fél; ezen Feleleteknek *Triplica*, és *Quadruplica* nevek.

SIMON:

Ezek között még eddig hire fintsen az Exceptioknak.

VINKLER:

Az Exceptiok, vagy - is Ki - fogások valamint az előtt úgy most is két rendbéliek; ugymint olyanok, mellyek a' Derék Dolgot, vagy - is Meritumat ille-

illetik, és olyanok, mellyek haladékra szolgálnak. Az első rendbéliek közül az Actoratus ellen való Ki - fogások magánofon, az Idő - múlás, és Patvarrol való Ki - fogás pedig a' Derék Dologgal edgyütt folytattatik. Azok pedig, mellyek haladékra szolgálók, u. m. a' Forum, és Judicatus ellen való Ki - fogások, különöfön folytattnak; és ezeket tartozik az ember az előtt jelenteni, minekelötte a' Feleletre szabott időnek fele el telnék. Ezen Jelentés nyóltzadnap alatt téendő Felelett végett közöltetik a' Felperesnek oly útasítás mellett, hogy nyóltzad napon a' Ki - fogás aránt bé - adandó öszve felelésekből *Interlocutoria Sententia*, vagy - is közben járó Itélet fogtétetni. Az ilyen Itéletet tsak abban az egy történetben lehet feljebb vinni, ha abban a' Törvény - szék hatalma el - ítéltetnék. Ennekutánna a' Derék - dologban, és a' Derék - dologgal edgyütt járó Ki - fogásokban - is meg - esvén az öszve felelések, az útolsó Írás hátára tett Rendelésében napot szab a' Biró, mellyen mind a' két peres Félnek Procuratorai meg - jelennek a' Törvény - Szék házána, valamint az öszve - felelésekről, ugy azok mellett bé - adott Levelekről - is egy Lajstromat készítenek, mellynek mind magok a' Prokátorok, mind a' Törvény - Széknek arra ki - rendelt Tagja alája tészik neveket, mindeneftől tsomóba zárják, bé - petsélik, és a' Törvény - széknek nevezett Tagja által bé - adgyák a' Birónak, ennek a' Tsomózásnak *Irrotulatio*, a' Tsomónak pedig *Rotulus* a' neve; ennek bé - adása után 30. napok alatt tartozik

zik a' Biró Itéletet tenni. Az Itéletet nem mond-
gya ki a' Biró, hanem valamely hiteles ember
által kezébe szolgáltatta mind a' két Félnek a'
végre, hogy a' melyik meg nem nyugszik rajta;
's felyebb akarja vinni, azokkal az okokkal ed-
gyütt, mellyekből az Itéletnek jobbittását ké-
vannya, 14. napok alatt adgya-bé;

S I M O N:

Jó gondolat; az előtt a' melly napon, ki-
mondattott az Itélet, azon nap jelenteni kellett az
Appellatiot, tsak a' gondolkozásra-is alig vólt ide-
je a' Peresnek, ha jelentette pedig az Appellatiot
's azután el-akart attól állani, új költségbe ke-
verte magát a' *Novum cedendo* által.

V I N K L E R:

Bé adatván az Itéletnek jobbittását kívánó
ökök, ezek ugyan annyi az az 14. napok alatt
téendő Feleletre által adatnak a' Biró által a'
más Félnek; 's minekutánna ezen öfzve-felelések
is meg-elnek, a' Biró az Itéletet; az Itéletnek job-
bittását kívánó okokat; és az azokra tett Fele-
letet a' Rotulus mellé téfzi; az illyen Rotulus
Transmissio helyett szolgál azzal a' külömséggel,
hogy a' Transmissiot a' Peres Felek szokták vólt
vinni, a' Rotulust pedig a' Biró maga küldi a'
felsőbb Biróhoz; ha pedig több, és valamely
ollyan részze vagy az Itéletnek, melyet egyik
Fél sem kíván felyebb vinni, az ollyan része az
Itéletnek azonnal Dulásba, vagy-is Executioba
vétetik;

S I M O N:

Mi ennek a' Tsomónak vagy Rotulusnak
ára?

V I N K L E R:

Az Al-fzéken 30. xr. a' felsőbbeken 1 Rfl. De
ezt mind a' két Fél tartozik le-tenni a' maga
részéről.

S I M O N:

Válójában óltsó Transmissio; mennyit nem
kellett a' Transmissiokért fizetnünk, 's meddig
nem kellett ki írása után várakoznunk; e' mel-
lett mely nagy hátra maradására vólt az a' nyer-
tesnek, hogy akár mennyit nyert-is, abból mind-
azáltal semmit sem vétethetett Executioba, ha a'
Succumbens tsak leg-kisebb tikkelyében-is fel-
jebb vihette az Itéletet, mig felyebb-is el-nem
ítéltetett. Hadd hallyam már azt-is, mi féle
Törvény Székek vadnak?

V I N K L E R:

A' Városokban a' Tanátsok, a' Vármegyé-
ken, Székely, és Szász helyeken (mert ezek
most mind öfzve vadnak téve, 's az egész Or-
szág 11. Vármegyékre vagy onfzta) az Al-fzé-
kek, ezeken kívül az egész Országban két Vidé-
ki Tábla, mind ezek felett a' Királyi Tábla,
és a' Királyi Tábla felett a' Fő Törvény Szék.

S I M O N:

Miből áll ez a' Fő Törvény Szék?

V I N K L E R:

A' Guberniumat két felé onfztották, fele en-
nek a' Polgári dolgokat igazittya, fele pedig a'

Fő Törvény Széket télzi; a' mit ez el-ítél, azt fellyebb vinni nem lehet.

SIMON: Bétsbe fem ?

VINKLER: Soha fem.

SIMON:

Meg-betsülhetetlen Jó; mennyi pénzt nem maraszt ez az Ofzigban, 's mennyi költ é töl, és fáradságtól nem menti meg a' szegény Perefeket! de hát a' Fő Törvény Székig mint juthatnak a' Perek?

VINKLER:

Az Al-Székek, és Vidéki Táblák között felvagnak osztva a' Pereknek Nemei; a' maga Neme szerént akármely Pert-is ezeken kell kezdeni a' Száfszoknak-is, és valamit másoknak ezekről, úgy a' Száfszoknak-is minden külömség nélkül a' Királyi Táblára, a' Királyi Tábláról pedig a' Fő Törvény Székre kell vinni Pereket, ha fellyebb akarják vinni, tsak azzal a' külömséggel, hogy a' mely Tárgy felett két Törvény Széknek egyezik Itélete, azt fellyebb vinni nem lehet, hanem azonnal Dulásba vétetik.

SIMON:

A' Száfszokat meg-kellett volna magok állapottokban hagyni, a' Vidéki Táblák közül pedig egyiket a' Vármegyéknek, a' mást a' Székelyeknek adni, de úgy, hogy ez tsak azokban az Esetekben légyen *Prima Instantie Forum*, melyeket Hazánk Törvényei szerént a' Királyi Táblán kellene vagy lehetne kezdeni, azokban pedig, mellyek az Al-székeken kezdődnek, *Appella-*

latorium, 's a' Királyi Tábla *Revisorium* légyen; azokban, mellyek a' Vidéki Táblákon indulnak, a' Királyi Tábla *Appellatorium*, 's a' Fő Törvény Szék *Revisorium* légyen. De el-felejtettem vala egyet kérdeni: azt beszélléd, hogy a' Feleletre mindenkor bizonyos napot szab a' Biró, 's ha erre bé-nem adhattya a' Peres a' feleletet, haladékat kel kérnie; de hát ha fem a' feleletet bé-nem adgya, fem haladékat nem kér?

VINKLER:

Akkor Irrotulatiot kér a' más Fél, bé adatnak azok, a' mik addig folytak, és a' Panasznak tellyes hitel adatván, Törvény szerént való Itélet tétetik.

SIMON:

És azután femmi Remedium fem fér hozzá?

VINKLER:

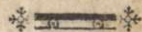
A' Remediumoknak most hire sintsen a' Novumon; és Repulsion kívül ezeknek-is más a' Nevek; a' Novumnak Restitutio in integrum, vagy is Vízfsza-tétel, a' Repulsionnak pedig Oppositio, vagy-is Ellent-állás; valamint a' Restitutio, ugy az Oppositio-is két okból eshetik meg; az Oppositio abból az okból, ha az, a' kire az Executio mégyen, magából az Itéletből meg-mútathattya, hogy vagy ő, vagy az a' Jófzág, melyre az Executio vitetett, fen fem forgott a' Perben, vagy azt hogy az Executor az Executionnak rendét az Itélet értelménél vagy utofittásánál tovább kívánta terjesztetni; A' Restitutio abból az okból eshetik meg, ha az, a' ki azzal élni akar, meg-

bizonyíthattya vagy azt, hogy a' feleletre szabott napnak felelet nélkül lett el-telésében ö nem vét-kes, vagy azt, hogy minekutánna Itélet tétetett dolgában, olyan Levelekre talált, melyeket az előtt elé nem adhatott; az első történetben 14. napok alatt tartozik jelentéft tenni attól a' nap-tól számlálva, mellyen kezébe adatott az Itélet, és ekkor az el-itélt dolognak birtokában marad ad-dig, míg ez a' jelentéle-is el-itéltetik, 's ugyan azért ennek neve *Resitutio in integrum intra Do-minium*; a' másban pedig mind addig vagyon i-deje a' jelentésre, míg a' törvényes Idő-múláfon tul nem esik; de ebben, valamint az előtt vólt a' Gratosum mellett, jelentéft sem teheti addig, míg az el itélt Jó a' Nyertesnek birtokába nem mé-gyen, neve ennek: *Resitutio in integrum extra Dominium*.

S I M O N:

E' már nem edgyezik az Haza Törvényyé-vel; mert igaz ugyan, hogy ha a' Novummal élő Peres annak meg-mutatására nem szorítatik, hogy a' mely Leveleken épitti Novumát azokat vagy nem tudta elébb, vagy ha tudta sem ad-hatta elé, út nyittatik arra, hogy a' fortélyos Peres kedvére huzhassa vonhassa a' Pert, 's hogy a' mely Leveleket elébb-is elé adhatott volna, azok-nak elé adását-is el-halafzfa, hogy légyen, mi mel-lett novizálhasson, a' mint ez időmben tsak nem min-den Perben meg-törtent, 's ennek meg-orvolsáfa szük-séges vólt mindazonáltal az-is igen terhes, és vesze-delmes a' Peresnek, hogy az ilyen Levelek elé adá-sára

sára intra Dominium semmi Remedium se légyen, ha meg-mutatya-is hogy nem szántszándékkal halafz-totta-el Leveleinek bé-adását; az ilyen történet-ben tehát fen kellett vólna hagyni a' Törvényes No-vumát, Hát a' Vallatásokban mi mód vagyon?

V I N K L E R:

Ha ki élő Tanúkkal akarja Fel-adását támo-gatni, az olyan Fel-adásnak melléje kell tenni azoknak a' Tanúknak-is neveket, és lak-helyeket, a' kikkel Fel-adását akarja bizonyítani; ezt a' Biró közli a' más Féllel, és napot téfzen, mely-re a' más Fél, ha mi Ellenvetései vagynak akár a' Tanúk, akár a' Kérdések ellen, azokat tégye fel; minekutánna az az iránt való öszve-felelésekéből a' Biró mind a' Tanukat, mind a' Kérdéseket meg-állítja, ha keze alatt vagynak a' meg-áll-i-tott Tanúk, azokat maga eleibe hivattya, és meg-vallattya, ha más Biró keze alatt vagynak pedig, arra a' Biróra bizza a' vallatást, a' kinek keze alatt vagynak a' Tanuk.

S I M O N:

Minekutánna mindent el-befzéllel, a' mi a' mostani Per-folyáshoz tartozik, szeretném már azt-is tudni, ha fel vethetnéd, praeter propter mennyibe kerül a' Per ezen az úton?

V I N K L E R:

Azt igen könnyü fel-vetni; A' Ki-fogásokkal edgyütt leg-fellyebb tiz Decretatio ha esik egy Perben, ezeknek ára az Alfobb Székeken 30. xr. a' felsőbbeken 1 fl. az Irrotulationak ára mind a' két Rézfzról az alsóbb Székeken 1, a' felsőb-be-

beken 2. Rfl. Ha három Törvény Széken mégyenáltal a' Per, a' Sententianak ára mind a' két részről az Al Széken 12, a' Vidéki és Királyi Táblán 24, és a' Fő Törvény Széknél-is 24, mind együtt 60. német forint; melly szerint mind a' két részről 63. Német forintba, edgyik részről pedig fél annyiba kerül a' Per.

S I M O N:

A' Decretatiok, és Irrotulatiok árát, azt tartom, senki sem fokallya, de a' Sententiák ára fokatska; az Al - Székeken 2, a' Vidéki, és Királyi Táblán 4, a' Fő Törvény Széknél 6. fl. elég ára volna, 's a' Peresnek sem lenne, mit panaszoljon.

V I N K L E R:

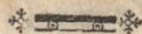
Ennél még kefervebb, hogy mind a' két Félnek ki-kell váltania a' Sententiát, akár nyersen akár nem.

S I M O N: Ez-is el-maradhatna.

V I N K L E R:

A' Levelek másolását és a' Vallatáfokat nem emlitem azért, mert a' Vallatáfok helyett az előtt-is meg-vóltak az Inquifitiok, a' Levelek mássai helyett pedig a' Párok azzal a' külömb-séggel, hogy az Inquifitiok ellen az előtt azután estek meg az Ellenvetések, minekutánna meg-efett a' költség réájok, a' mostani Vallatáfokban pedig az Ellenvetések mind a' Kérdések mind a' Tanúk ellen előre tétetnek fel, 's ez által meg-előztetik mind a' Költség mind az az idő vesztege-

tés,

tés, mellyet az előtt okozott az, hogy az Ellenvetések a' már meg lett Vallatáfok ellen tétettek; mert sokszor meg-történt, hogy az ember 20. 30. Tánút meg-eskettetett, a' Biró eleibe adta az Inquifitiot, 's a' más Félnek Ellenvetései miatt alig maradt meg 5, 6. Tanunak hitelessége, főt gyakran az egész Inquifitio-is cassáltatott; a' Levelek másolásában pedig azzal a' külömb-séggel, hogy ez-is most előre elvén meg, meg-nyeretik az az idő, melly az előtt a' Párok kézfittésére a' Per folyás közben kívántatott, és az a' költség, a' mennyivel a' Párok többre kerültek, mivelhogy most minden ember azon vagyon, hogy mentől okofabban másoltathassa Leveleit, 's ha tettzik, maga-is másolhattya.

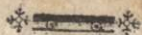
S I M O N:

De mi hitelességek vagyon azután ezeknek, 's hogy itél a' Biró belöllek?

V I N K L E R:

Mivel hogy ezek azon Irás mellett, mellynek támogatására adatnak bé, közöltetnek azzal a' Peres Féllel, melly ellen bé-adatnak, ez a' Peres Fél vagy kételkedik benne, vagy nem; ha kételkedik, szabadságában áll az originalifokat elé kérni, és a' más Fél tartozik azokat meg-látásra által adni; ha nem kételkedik pedig benne, a' Birónak sintsen miért kételkedgyék, hanem bátran itélhet belöllek; mert az Ellenvetés nem a' Birónak, hanem a' Peres Félnek kötelelessége.

S F

S I M O N:

Gondolkozásfomnak módgya a' Világon sem volt az Elő-hit rabja; a' miben mi rozslzat lát-tam, jóvá azt előttem sem Törvény, sem régi-ség nem tehetette; ki nem mondhatom azért, mely nagy örömmel hallok a' Per-follyásának ezt a' módgyát; oh mely szívemből fájlaltam sok-szor, mikor lártam, hogy az akkori Per-folyás módgyán egyedül annak a' Pernek lehetett végét reménleni, melyet az embernek nagy at-tya kezdett. Ugyan-is, hogy ha valamelly adós-ságot akartam fel-venni, az az út, mellyen ez iránt való kerefetemet kellett vinnem, az akkori Per-folyásnak leg-rövidebb úttya volt, tudod még-is mennyire nyúlt; az adóst előbb admonialtat-nom kellett 15öd napra, azután certifiáltatnom 8-ad napra Executiora, 8-ad napon Executiot kül-döttem réá, igen ritkán, és tsak akkor esett meg, hogy ne repelláyan az adós, ha mind betsülete mind tehetsége annyira való volt, hogy Executiot nem várt; ha repellált pedig, a' Repulsioinak ok-adására meg-kellett hivatnom is-mét 8-ad napra; de mikor jött-el az a' nyól-tzad nap, mellyen Repulsiojának ok-adására szo-rithattam? többnyire annyi esztendő múlva; két három esztendeig nem-is álmodhattam, hogy tsak Serieft-is nyerhessek; mikor már annyira jut-hattam-is, hogy Seriesem volt, minden fogással el-haladott egy egy esztendőről dologom, mert mivelhogy a' Perek Nemeinek külön külön Perio-dussai vagy-is Idő-szakaszszai vóltnak, a' mely

Pert

Pert ki-lehetett a' maga Periodussából vonni, az abban az esztendőben többször elő nem fordúlt, ki tudná pedig elé-számlálni azokat a' fogásokat, mellyek tsupán tsak a' Pernek edgyik Perio-dussából a' másikba való tafzittására szolgáltak? Ugyan azon egy dolgot jelentő egyetlen egy szük-ségtelen hangotskának változtatása elég volt ar-ra, hogy a' szegény Peres sok esztendei várakozá-sa, 's véghetetlen költsége és fáradsága után-is éppen oda essék, mintha hozzá sem fogott volna Peréhez, p. o. ha ha a' Regius a' *citatiot* helyett *certificatiot* a' *certificatio* helyett *Evocatiot* vagy az *Evocatio* helyett *Citatiot*, vagy *Certificatiot* teit, holott mind az háromnak tsak a' meg-hívás volt az értelme; magam tudom, mikor egy a' féle Exceptiotska olyan Processust cassált, mely az előtt 45. Esztendővel indult volt.

V I N K L E R:

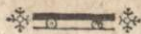
A' sem vólt jó; de az-is terhes, hogy sem-mi Series se légyen, s' a' Processus ellen semmit se leheszen excipiálni.

S I M O N:

A' Serieft a' Törvény nem a' Peresekre, ha-nem a' Biróra való nézt rendelte annyiban, a' men-nyiben a' Seriesnek nem a' Pereseket, hanem a' Birót kell régulázni; mert nem azt mondgya a' Törvény, hogy a' Peresek series szerént perelnye-nek, hanem hogy a' Mesterek Seriesből itéllye-nek; külömben mire való lett volna a' 8-ad vagy 15-öd napra való meg-hívás, mire való lett vól-

b

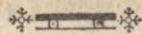
na,

na, hogy az a' 8-ad vagy 15-öd nap, melyre a' Meg-hívás esik, Törvényes szakaszban eslék, ha a' Peres azon a' napon melyre a' Meg-hívás esik, fel-nem adhattya Perét? ebben azért az általad elé mondott Per-folyás módgya nem hogy a' Törvényt férténé, söt a' Törvény tartása ellen bé-tszuzott abufust el-törlötte. A' mi pedig a' Processus ellen való Exceptiot illeti, ez a' mostani Per-folyás útyán vagy abból az okból eshetik - meg, ha a' Biró valamely hibás Decretatit tenne, vagy abból, ha a' Fel peres zálogos Jussion keresne valami örökös Józágot, ha a' Biró hibázza - el a' Decretatit, vgyon felsőbb Biró, a' ki által meg-igazította férelmit; ha a' Kereset hibás, a' Meritumhoz tartozik, mert mikor a' Fel peres azt tartya, hogy zálogos a' perben forgó Józág, az Al-peres pedig azt állította, hogy ő örökösön bírja, meg-mutatása, 's el-látása annak, mellyiknek vagyon igaza, Meritumat illet,

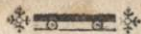
V I N K L E R:

Hát azt hogy egyezteted-meg a' Törvénnyel, hogy a' Meg-hívás a' Nemes Ember ellen-is akármi történetben-is személyesen eslék-meg? hogy a' Feleletek oly rövid időhöz köttessenek, hogy a' Feleletre szabott időnek el-múlatafa miatt el-itéltefsék a' Per? hogy az embernek, ha fellyebb vízi-is a' Pert, semmi Transmissioja se légyen, mellyből a' dolognak folyását jövendöben akár maga, 's akár maradéka ki láthassa?

S I M O N:

Igen könnyen; azt ugyan meg-tiltotta a' Törvény, hogy a' Nemes embert bizonyos történeteken kívül fenki se hivathassa meg személyesen, de azt soholt sem tiltotta-meg, hogy személyesen - is meg ne lehessen jelenteni a' Nemes embernek, kinek mi panaszza ellene, azokra való nézt mindazonáltal, ha kik ebben férelmeket éreznék, tétethetik olly rendelés, hogy az, a' ki a' Panaszt Decretatio mellett az Alpereshez vízji, kérdgye-meg előbb az Alperest, ha tettzik - é kezéhez venni? ha tettzik adgya kezébe; ha pedig nem tettzik, vigye ahoz, a' kihez útastította vélle, azt tartom, nem fokban léznek, a' kik magok ne kívánnyák kezekhez venni; külömben pedig gondold-meg magad mennyivel jobb az általad elő adott módgya a' meg-hívásnak annál, melly időmbenn vólt? el-ment a' Regius a' Nemes embernek valamely tudatlan Parasztyához, meg-hitta az Urát általa, ez vagy örökösön abban hadta, hogy tsak akkor ebredett-fel az Ura, mikor a' Törvényfzék helyéről valamely jó embere meg-irta vagy izente, hogy ennek vagy amannak foly a' Pere ellene, vagy ha mit meg-vitt-is a' meg hívásból Urának, a' fejr helyett feketét, a' fekete helyett fejeért mondott, ugy hogy Párt kellett váltani, ha meg akarta az ember látni, kinek mi keresete ellene; most pedig minden utánna járás és fizetés nélkült adgyák kezébe a' Párt akkor, mikor a' panasznak mását kezébe adgyák; éppen

által nem láthatom, mivel legyen nagyobb félrelmére akár a' Törvénynek akár a' Neuuefségnek az, hogy a' panasznak mását személyefen adgyák a' Nemes ember kezébe, annál hogy, mint az előtt vólt, az Evocatoriáknak párját személyefen adták kezébe;

A' mi azt nézi, hogy a' Feleletek, a' mint mondod, oly rövid időhez szabattak, vesd össze azokat a' Napokat, mellyek az általad elő adott mód szerént adatnak az hosszabb vagy rövidebb természetű Perekben, azzal az idővel, melyhez a' törvény a' longus vagy brevis processokat kötötte, azt tartom, hanem többre, bizonyoson kevesebbre nem mennek az általad elő mondott úton adatni szokott napok a' Törvény szerént való időnél. Az első Felelet kíván legtöbb időt minthogy attól függ a' többi-is, és látsuk meg-erre a' Törvény ad-é több napot, vagy az új mód, ez a' leg-rövidebb természetű Perekben-is 30. napot ad, a' Törvény pedig az hosszabb Perekben-is azt kívánja, hogy *in ipso* 8-vo felellyen az Inctus; tsak az baj, hogy amott az 30-dik napon edgyszeribe és egyenesen kell felelnie, itt pedig öt hat elztendő múlva Isten tudja, mikor jön-el az az *in ipso* 8-vo, amott nem tsaphat ki az ember az útból, itt pedig *Prohibitával*, *Inhibitoraléval*, Pár kéréssel, *Processus* ellen való *Exceptioval*, *Repulsioval*, *Exmissioval* addig huzhattya, hogy az Unokájára-is hágy az ellene indúlt pernek terhéből;

Hogy

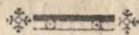

Hogy a' Feleletre szabott időnek el-múlása miatt el-ítéltefsék a' per, ez az előtt-is megvólt, tsak az a' külömség a' kettő között, hogy akkor nem vólt bizonyos napja, mikorra tartozék felelni, 's még-is convincaltatott *Per nou venit*, hanem vólt ki feleljen helyette, most pedig bizonyos napja vagon minden Feleletnek; akkor *in totali actione* convincaltatott, 's meg sem vizsgálattott, ha törvényes-é, vagy törvénytelen a' kérés, most pedig a' Feleletnek el-mulatása mellett téendő Itéletet-is a' Törvényhez kell szabni; akkor az Alperes *Prohibitával*, vagy *Inhibitionaléval* huzhatta a' Pert, és ezeknek semmi okát sem tartozott adni, most *Resistitot* kérhet, de meg kell mutatni, hogy a' Feleletnek a' szabott napon való bé-nem ndásában nem vétkes; akkor a' mást bolszontani, vagy költeni kívánó Actor a' meddig szerette, addig hurtzolphatta az Inctust, ha tettett folytatta, ha nem tettett, félbe hagyta, vagy függöben tartotta a' Pert; ha az Actor nem akarta folytatni, az Inctusnak soha sem vólt abban modgya, hogy magát absoluthassla; most pedig, valaminthogy a' Felperes Feleletre szorithattya az Alperest, ugy az Alperes-is fel oldoztathattya magát a' kerefet alól, ha nem folytattya azt a' Felperes,

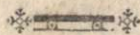
Hogy pedig az embernek *Transmissioja* legyen, szükségtelennek tartom, mert a' mint mondad *Transmissio* helyett való a' *Rotulas*.

V I N K L E R:

Ugy vagon, de mivelhogy a' *Rotulus* több dibről darabból áll, könnyen el-hányodhatik.

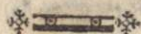
A' ki ettől tart, jelentse magát a' Birónál, minekutánna le-folyt a' Per, irattasson magának Transmissiot a' Rotulusból, azt tartom, könnyen meg-nyeri. Vólt az az idő a' Magyaroknál-is, a' mikor az embernek attól függött ártatlansága, ha hév vasat fogott, vagy forró vízbe ütötte, 's meg-nem égette kezét; magam láttam a' Kolosvári Konventben arról való Levelet, hogg 1521-ben a' Vajda Székének szinén Forró, vagy-is Petendi Tamás bajvívásra hívja Forró Balást, meg-gyözi, és azért minden Józágát el-nyeri; de hogy közelebb jöjjen magad-is érted, hogy a' tilalmas erdőből bé-hajtott Ketskét *ad triduum certificata* a' Szolgabíró, 's Relatoriát adott arról, hogy el-olvastván az Instructiot a' Ketske előtt, végig halgatta, a' felelet helyett pedig meg-mekegá magát; hiszed-é, hogy ezek Törvény szerént estek volna? korántsem, hanem mind a' Törvénynek bal magyarázattából eredtek, 's nem de nagy háláadási érdemlenek-é azok a' kik ezeket el-törlötték; Természetté vált az emberekben a' régiséghez való tisztelet; azt belzelli Urbini Rafaél, a' ki hajdon Római Tanátsos vólt hogy ki rendeli ötet egykor a' Római Tanáts, hogy a' Városnak omladékaiból áfassa-ki, ha mi meg-tartásra méltó régiségeket találhat, minekutánna azokban egy néhány hónapokig áfatott, találnak Bachusnak egy képére; az a' tisztelet, mellyel ő a' régiséghez vífeltetett, egy valóságos remek munkának nézette ezt véle, szentül hitte,

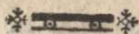
hitte, 's meg-is ítélte azonnal, hogy ezt bizonyoson ama nagy nevü Görög Phidiás, vagy Polictet faragta; azonban valamelly Angyal Mihály nevezetü Képfaragó Urbini mellett álván ki veszi 'sebiből a' Képnek egy ujját, oda alkalmaztattya, az honnat le-vólt törve, 's ugy adgya ki magát, hogy azt a' képet ő faragta, és egynéhány honappal az előtt ő áfatta vólt oda tsak azért, hogy meg-mutathassa, mely hibás ítéletet tétet az emberrel a' régiséghez való tisztelet, 's szavának meg-bizonyíthatáfa végett törte légyen le-annak azt az egy ujját. Természetté vált, mondom, az emberekben a' régiséghez vonzó tisztelet, de itt, az hol az Előhittől mentek vagyunk, itéld-meg bár magad-is, ha azokban, a' mellyeket eddig mondál, nem jobb-é a' Perlekedésnek általad elé adott modgya annál, mely időmben vólt, ugyan-is akkor, ha kinek mi kerefete vólt ellenem, előbb *admoniatott*, azután *citátatott*, *certificiatott*, vagy *exociatott*, őt hat esztendő múlva ha Seriest nyerhetett, ekkor *Levaztatta*, *proclamáltatta*, jól hallotta ezt a' ízószóllóm, de halgatott, submittátatott, *per non venit* Convincáltattam, az nap prohibítázta valaki részemről, protocolátatott, harmad nap múlva újra contnuáltatott, proclamátatott, ha tovább-is akartam vonni, ekkor-is abban hagyattam, *per non venit* Convincaltattam, *Executióra certificaltattott*, ez ellen Inhitioval éltem, e' mellett újra meg-hívatatott, Ifsen tudgya, mikor vétethette elő, elő vétetvén proclamátatott, ekkor

kor kezéhez vette a' Procuratorom, el-vitte magával, harmad negyed nap múlva fel-hozta egy Exceptiotskával Contra Forum, 's ha ezzel nem lehetett, Párt kért, és azzal bizonyoson ki-huzta abból a' periodusból, 's következendőképpen, a' mint elébb mondám, abból az ezftendöböl, máseszftendöbölpedig az Actoratus, és Proceffus ellen való Exceptiókkal; hiszed-e már, hogy ezek a' Törvénynek szent czéllýával egygyeztek? korántsem bizonyos tehát hogy a' Törvénynek tze'llýával inkább egyezik az a' mód, melly ezekben az *Abusus*; okban jobbitást tett; már pedig az általad elő beszéltt Panafzban, vagy is Libellusban ad. monitio, citatio, certificatio, Evocatio, Series, Pár, minden benne vagyon, sem azoktól a' kifogásoktól nem kell tartani, mellyekre az Admonitio, Citatio, certificatio cautio, Evocatio, 's több e' féle szokott volt az előtt útát nyittani, sem azokra az Instructiokra, Petsétekre, Mandatumokra, Relatoriákra nem kell költeni, melyek az előtt kévántattak, sem a' Prohibitával, Inhibitionale Novummal, Pár vétellel, Proceffus ellen való Exceptioval nem lehet időt tölteni, 's költséget szaporítani: Mennyit nem kellett az előtt a' mindenkor egy árkoft töltő, magában még is tsak két három rend valóságot is alig foglaló Mandatumokra költeni! mit nem kellett a' Párokért Transmissiókért fizetni, meddignem kellett ezeknek meg-irásáért várakozni! hányat nem tdnánk elé számlálni, a' kik igazságokban fogyatkozást szenvedtek a' miatt, hogy nem jutott

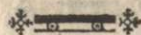
tott ezekre költségek! hány, és mi féle ki-fogásokra nem nyitottak útát a' Mandatumokban az Expositiók, a' Sententiákban a' Proindék, valamint ezekben, úgy a' Párokban, Relatoriákban, Transmissiókban a' Király neve alatt kelni szokott tzikornyás Præmissák, és Conclufiók! 's minden a' féle Stylusok, mellyek tsak szükségtelen szó szaporító, Nemzetünket az okos Világgal katzagtató, fött a' mennyiben a' Pernek húzására vonására szolgáltak, felette káros hangokból állottak! Azoknak ugyan, a' kik a' Pernek húzásában vonásában keresték védelmeket, a' kik a' Series oszto-gatásáért süvegeltethették magokat, a' kik a' petsétekből hizlalhatták erszényeket, a' kik az Expeditiók szine alatt kborolhatták az Országot, 's élödhettek a' szegény Pereseken, vagyon miért haragud-gyanak az általad elé mondott módra, 's el-híszem semmit sem múlatnak el a' lehetőségig való el-hitetésében annak, melly nagyon ellenkezik ez az ujj mód a' Törvénnyel, de a' kik tisztán, minden Elöhit, és Részrehajlás nélkült itélnek, meg-esmérík, hogy fokkal több ebben, a' mi a' Törvénynek szent tze'llýa ellen bé-tsúfzott vizszá éléseken jobbitott, mintsem a' mi a' Törvénye'l ellenkezik, és hogy fokkal könnyebb a' Törvényhez alkalmaztatni azokat, ha mik ebben az ujj módban világoson ellenkeznének a' Törvénnyel, mintsem ennek félre tételével a' perfolýásnak időmben vólt módgyából ki-irtani azt a' Törvény tze'llýa ellen bé-tsúfzott véghetetlen rendetlenséget, mellyel az rakva vagyon; Noha mind eze-

ket, nem tudom, el-mérném-é mondani, ha a Világon vólnék, mert tudom azt, mennyin vának Hazámban, a' kik mentől mohabban kapnak azokon, a' külső Országai dolgokan, mellyek az erköltset vesztegetik, 's az Orzágból a'Pénzt takarittyák, annál idegenebbek azoktól, a' mik a' Törvénytelenéseken, 's rendetlenségeken igazíthatnának; a' mellett ebben az új módban Collega Uraimék sem fokot nyertek, az tartom, nem fokon fizetik őket most csak azért-is, hogy a' Seriesi lessék, nem ok nélkül tartanék azért attól ne hogy azt mondgyák róllam, a' mit azokról szoktak mondani, a' kik pénzért hirdetik a' pénznek meg-vetését.

VINKLER:

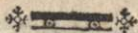
Részrehajlás gyanúja nélkült azt még eddig folytatott beszédedről senki sem mondhatná, mert abból a' jön ki, hogy te a' régihez sem kötöd-meg magadot annyira, hogy abban a' roszlat-is jóvá hadgyad, az újba sem édesedtél belé annyira, hogy azt minden jobbithatáson, feljül valónak tartsad, nem-is lehet, mert azokon kívül, a' mellyekhez már hozzá szollottál, több-is vagyon jobbításra való ebben az új módban is; ezek közül való az-is hogy minekutánna bé-adatik a' per, a' Törvénszék Feje által adgya azt a' Törvénszék edgyik Tagjának, ez Extractust készít belöle, mellyben le-irja külön a' dolgot, külön annak folyását, külön azokat a' mozdító okokat mellyek ez, vagy amaz félnek kedveznek, kü-

lön azokat, mellyek kételkedésre való útát nyithatnak, el-annyira, hogy addig fokszor az egész Peren által lehetne élni, míg az Extractust elolvassák, 's még-is csak annyi az hitele az Extractusnak, mivelhogy csak egy ember dolgoza, hogy a' ki meg bizott lélekkel akar itélni, a' mellet-is fel-olvastattya az egész Pert.

SIMON:

A' dolognak könnyebb fel-adása végett időmben-is tettek az Itélőmesterek a' féle Extractus forma jegyzéleket magok számokra; Magyar Orzágon pedig úgy tudom, már akkor-is valóságos Extractust készítettek, de minekutánna az Extractust el-készítette az Itélő mester, azt mind a' két Fél, Procuratoriáival közlette, meg-vissgálták ezek, 's ha mi ki-maradt vólna belöle, bé-tétettek, 's minekutánna azt tökéletesnek találták, alája tették a' neveket az Itélőmesterrel együtt, de ez csak arra szolgált, hogy ha p. o. egy dologról 50, 60, Tanu mind egy formán vallott, ne kellefsék ezeket külön külön rendre felolvasni, és hogy az Extractus jövődöre való nézt a' Törvény szék Leveles-Házába tétethessék; ez e' szerént meg-lehetne Hazánkban-is; de ha az egész Pert szóról szóra fel-olvassák-is, az általad elé mondott úton a' Perben semmi sintsen olyas, melly álmat hozzon a' Biró szemére, ha nem mind olyannak lell lenni, a' mellynek meg halgatása az egyenes ítélet tétel végett el-kerülhetetlenül szükséges-

VINKLER:

Ezzel az új móddal az Itélőmestereknek-is vége lett, a' mi a' Pereknek fel-adását, Extractu-fok készítését, Sententiák irását, 's egyéb Birói kötelességet illet, minden Tábla fia egy Itélőmester.

SIMON:

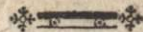
Ujra egy szent Rendelés! időmben-is vóltak, a' kik az Itélőmesteri hivatalt különben éppen szükségtelennek tartották, hanem a' Pereknek előadására, 's az Itéletnek irására el-kerülhetetlennek látták azért, mert hogy a' több Táblafiait-is dologra leheffen vonni, arról gondolkozni sem lehetett azok miatt, a' kik inkább szerették a' más dolgában gántsat keresni, mintsem magok dolgozni; most azt tartom, meg-kérdi magát, ha arra való-é vagy nem, a' ki Tábla fia akar lenni. De hát a' petsét kinél áll most?

VINKLER:

A' Fejedelem petsétyére most semmi szükség sintsen, a' Törvényes dologban, mert ezek egyedül annak a' széknek neve, és petsétye alatt kelnek ki, a' mellytől ki-mennek.

SIMON:

Szent gondolat! a' törvényes Levélnek nem a' Fejedelem neve, vagy petsétye, hanem a' Törvény ad erőt; melly nagy illetlenség vólt az mind a' Fejedelemre való nézt, hogy az executor azon Fejedelem nevével tiltathassék-el az Executio-tól, a' melly Fejedelem neve alatt Executio-ment;

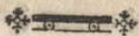
ment; hogy a' Fejedelem neve alatt tett, és költ itéletet a' Fejedelem alatta valói rosiállják; mind a' Biróra való nézt, hogy itéleteinek, 's rende-léseinek semmi tekintete se légyen, ha csak a' Fejedelem neve, 's petsétye alatt nem kelnek-ki, 's melly nagy akadályára vólt a' Pereknek, hogy mikor meg-hólt a' Fejedelem, minden Perekben meg-akadtak addig mig más Petsét jött az új Fejedelemtől!

VINKLER:

E' mind ugy vagyon; de az Ifiuságnak ugyan csak nem kevés hátramaradásra vagyon, hogy nintsenek Itélőmesterek, a' kik mellett magokat a' Törvényes dolgokban készíthessék, még csak az Itéletek halgatására sem bocsáttattak-bé.

SIMON:

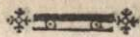
E' már bajofotska, de ezen-is lehetne segélteni: A' Polgári előmenetekben eleitől fogva nagy rendeletlenségeket, és igazságtalanságokat szül az, hogy az hivatalbeli lépések nintsenek ugy ki-tsinálva gráditsonként, mint a' Katonáknál; az emberek közönségesen felette sokat tartanak magokról, kapva kapnak Homerusban, azokan a' mik az Isteneket az embereknél alább valókká tészik, és el-nem hitethetik magokkal azokat, a' mikben Æfopus az oktalan állatokat okofabbakká téfzi az embereknél; minden Tárfaságban szükséges azért az a' rend, mellynél fogva nem a' képzelődéstől, hanem az érdemtől fügjenek az hivatalbeli lépések; mert maga képzelődésében a' köz Legény-is elégségesnek hiszi magát a' Vezér.

zérsegre, de Káplársága választja - el, ha elég séges-é tsak Strásamesterségre-is, meg-kellene tehát az hivataloknak minden féle Nemeiben az egymás után következő gráditsokat állítani, ezekből az elsőre senkit sem kellene másonnat léptetni, hanem azon Hivataloknak Iró-házából, az Hivataloknak Iró-házába senkit sem kellene bé-venni addig, míg a' maga Vármegyének Székének, vagy Városának Elöljáróitól bizonyosság Levelet nem mutatna arról, hogy Vármegyében, Székében, vagy Városában ki mellett mennyi időt töltött, 's hogy mint viselte magát; a' Vármegyék, Székek, vagy Városok polgári, vagy Törvény tévő Tisztjei pedig tsak azokat vennék magok mellé, a' kikben mindazokat a' tulajdonságokat fel-találták, mellyeket a' Törvény kíván, hogy valaki az Hazában Hivatalra léphessék; azokat, a' kik illy úton jutnának a' Kancelláriákra, nem volna miért ki zárni a' törvényes dolgok folytatásának halgatásából; és így mind az Ifuságnak módgya lenne, magát az Hazának szolgálatyára kézzíteni, mind azoknak, kiknek szemek előtt lennének, meg-esmérni, ki mire való az Ifiak közül. Egyedül az a' Társaság mondhattya magát bóldognak, mellynek Elöljárói az alsóbb gráditsokon érdemesítették magokat a' felsőbbekre; 's e' fzerént arra a' panaszra sem lehetne ok, melly időmben vólt, hogy azok-is Kancellisták, a' kiknek inasoknak kellene lenniük.

V I N K L E R :

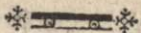
De miből élne így a' Kancellarián az Ifuság,
mert

mert nints Mandatum, nints Expositio? miben gyakorolná magát, mert nints Stylus, nints Kancellaria Sessioja? Kinek lenne fenyittéke alatt, mert nints Itélőmester?

S I M O N :

Időmben a' Törvény székek Tagjainak semmi irások sem vólt, mert minden terhét az irásnak az Itélőmesterek, Secretariufok, és Notariufok viselték, valamint a' Törvény Szék Tagjai mind-azáltal, úgy a' Procuratorok-is tartottak asztalal egy két ifiat a' mennyit valaki maga számára kézzített, egy két ifiat le-ültethet a' mellé, az atyáink-is, mi-is úgy éltünk ezzel, 's a' mostaniaknak sem kell sajnállani; de ha ugyantsak annyira el-fösvényedett volna a' Világ, hogy tsak ennyit-is sajnálnának a' mostaniak, a' Decretatioknak, 's Irrotulatioknak ára elég a' Törvény székek iró szükségeinek potlására, a' Sententiáknak ára adassék annak, a' ki a' Causát referállya, mind azért hogy a' dologra ösztönöztesék, miud azért hogy legyen miből potolhassa, a' mit külömben egy két Ifiunak asztalától sajnálna: e' mellett valamint az előtt a' Párokból, 's más Expeditiokból, úgy most-is a' Levelek másolásából, Transumtamokból, ha mely Peres Transmissiot kívánna, annak irásából, 's több e' féle irásokból még több jövedelme lehetne az Ifuságnak, mint időmben vólt, mert nem volna miért más vegye el annak két részét, a' mire az Ifi egyedül dolgozik; A' mi a' gyakorláft nézi, az időmben vólt Stylust úgy-is ollyannak tartottam, mintha a' szegény Ifiat azzal kinzották volna, hogy mentől tzifrában

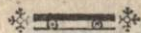
ban tudgya öfzve aggatni a' fa-leveleket tsak a-
zért, hogy dolga légyen, valóban vagy on minek
örvendgyen az Haza, hogy az időmbéli Stylustól
meg-menekedett, kárát a' szegény Perefekre va-
ló nézt eleget, de hafznát én ennek életemben e-
gyébben soha semmiben sem láttam, hanem, hogy
mikor nem akart álom fogni, tsak a' Stylioná-
rét kezdettem magamnak olvasatni, 's azonnal
el-aludtam; gyakorlása az Ifiaknak mind azok
mellett, a' kik mellett lennének, mind a' Tör-
vények folyásának halgatásában, mind a' Kan-
cellarián elejekbe adandó iráfokban elég lehetne,
a' mi pedig a' fenyittéket illeti, ugy-is kell va-
lakinek lenni, a' ki a' Kancellarián folyandó
dolgokra ügyeljen, ennek fenyittéke alatt lehet-
nének az Ifiak, ezt menté kellene egyéb dolgok-
tól tenni, hanem hogy az Ifiakra vigyázzon, a-
zokkal, a' mint az Itélőmesterek alatt vólt, akár ma-
ga, akár a' Kancellaria Præsefsének elsősége alatt
Sessliokat tartafson, mellyeken az Ifiak magokat az
egy más ellenfolytatandó Perekben gyakorolhaf-
sák. de mennyünk tovább, mivelhogy az időm-
ben vólt Czikornyás Stylusoknak vége van, 's min-
den a' Termézetnek egyenes úttyán foly most
a' Perekben, azt tartom nem soknak jút eszébe,
hogy déákul irjon?

V I N K L E R:

Söt kérgyed, hánynak jut eszébe, hogy Ma-
gyarúl irjon?

S I M O N:

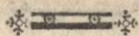
E' már képzelhetetlen vakság, bizony elég
vólna

vólna, ha rab és valamelly olly hatalomnak
vólna rabja Nemzetem, mellynek minden ditsöf-
sége, 's terjedése a' Romai nyelven épült, avagy
nem eléggé tapasztalhatták-é még melly nagy rom-
lására szolgályon mind az Házának mind a' Nem-
zetnek az idegen nyelvel való élés?

V I N K L E R:

Éppen annyit fehélt a' Magyarokon a' tapasz-
talás, a' mennyit a' madarakon; ma-is abba az
hálóban szetnek a' madarak, mely közüllek teg-
nap szemek láttára százat meg-százat fogott-meg.
Nem olly régen vólt Erdélynek egy ditsöséséges
Magyar Vezére, a' kit talám magad-is esmértél,
ez azon vólt, hogy tiszta magyarsággal váltsa
azt az az előtti literatus Stylust: *Referáltatik a'
Regium Guberniumnak, hogy Kegyelmetek non attentis
Patriis legibus, & Consuetudinibus ezt 's ezt mérték
pertentálni, bisce azért serio, et sub gravi animadver-
sione committáltatik Kegyelmeteknek 's a' t. ezt annyi-
ban véghez-is vitte, hogy alatta a' Fő Kormány-
Széknek Rendelése tiszta magyarsággal költek,
a' déákságot mindazáltal ő sem irhatta ki egé-
lzen, mert az elejét, és végét a' Rendeléseknek u-
gyantsak alatta-is déákul irták; holott éppen ol-
lyan szép vólt az, hogy magát a' rendelést ma-
gyarúl irták, az eleje és vége pedig déák vólt,
mintha az elejét, és végét magyarúl, magát a'
Rendelést pedig déákul irták vólna; bezzeg a'
Német nyelven eleitől fogva végig németül tud-
gyák magok a' Magyarok-is a' Rendelést írni.
Magyarok vóltak Erdélynek Nemzeti Fejedelmei,*

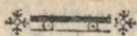
's jusson eszedbe az Approbata 's Compiláta, ki tanulhat azokból valamit, ha tsak mind magyarul, mind déákul nem tud?

S I M O N:

E' már más; Az hirnek, névnek, ditsőségeknek nagy áldozáttya az ember, ennek, és nem Hazájának kévánt akkor áldozni Kurtzius, mikor a' föld nyilásába ugratott, mert kiáltottak volna tsak akkor néki a' Rómaiak, mikor már paripáján drága köntölsében, 's fegyverében a' nyilás partyán állott, 's tsak a' vólt héjjá, hogy a' nyilásba uggrasson: *tsak rajta, de tudd meg azt, hogy magaddal edgyütt örökkösön oda lesz a' neved-is, nem tudom, ha nem fordítottá volna-é azonnal a' Kantár szárát; a' ditsőség kévanságának, és nem a' Magyarok bóldogságának kévántak azok áldozni, a' kik a' Magyar Hazába a' déák nyelvet hozták; mivelhogy pedig mind azok, a' kik azon a' magát külömbnél külömb féle színekben fitogtató gyermeki buborékon a' ditsőségen kapdosnak, azon vadnak, hogy mentől tartósbabbá tehessek emlékezeteket, azok a' kik a' déák nyelvnek a' Magyarok közé lett hozásával keresték ditsőségeket, abban látták emlékezeteknek tartótságát, hogy a' déák nyelvet azokkal, mellyek nélkül egy emberi Társaság sem lehet, ugymint a' Vallással, és igazság ki-szolgáltatásának módgyával el-választhatatlanúl öszve kaptsollyák, innét vagy az, hogy az igafság ki-szolgáltatásának módgyában olly déák szókat,*

és ki-tételeket hagytak magok után, mellyektől tellyes lehetetlen külömben meg-menekedni, ha tsak maga az igafság ki-szolgáltatásának azon módgya-is nem változik, mellyel azokat öszve foglalták, és innét jönnek az Approbatában és Compilatában azok a' déák szók, mellyek tégedet botránkoztattak, mivelhogy akkor, mikor az Approbata és Compilata iratott, az igafság ki-szolgáltatásának még mind az a' módgya vólt, melly az a' féle déák szókan épült; de ma már, minekutánna az a' mód változott, és a' Perfollyásnak ollyan úttya állott-fel, mellyen azokat az azonkivül-is tsak szószaporító 's verféngéft okozó déák ki-tételeket minden hátramaradás nélkül el-lehet kerülni, meg-engedhetetlen azoknak vétke, a' kik a' Törvényeknek a' déák nyelven való follytatásával Nemzeteknek ditsőségét továbbra-is abban a' békóban káványák tartani, mellybe a' déák nyelv által veretett. De térjünk visszra oda, az honnat el-távóztunk; képzelem, mennyivel follynak most hamarább a' Perek, mint időmben; szolgálatomnak nemében nem vóltam utólsó ember, de még sem emlékezem, hogy azok közül a' Perek közül, mellyeket magam kezdettem el, egész életemben tsak hármatis végére hajthattam volna; leg-rövidebb természetü Perek vóltak a' Divisionalisok, még sem emlékezem egyre-is, hogy végére hajthatott volna azok közül, mellyek életemben kezdődtek, az általad elé adott úton pedig, ugy értem, nem régiben-is egy hozzánk érkezett nagy Jólá-

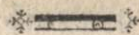
gu, 's felette öfzve fzőtt font keresményü Urnak gyermekei három esztendő alatt annyira vitték, nem tudom, mellyik Vidéki Táblán a' Divisio-nalis Pert, hogy harmadik Esztendőben ki-ki belé ült közüllek a' maga részébe.

V I N K L E R:

Igaz az, hogy most fokkal hamarább foly-nak a' Perek, de ugy tettik, még sem fokot kevesednek; egyik oka ennek, hogy a' régi Pe-rek felette egymásra gyűltenek vólt; másik, hogy most akármelly tsekélly dolgot-is felyebb felyebb lehet vinni, mig két Törvény Széknek egyenlő ítélete nem lesz benne; leg-főbb oka pedig, hogy igen nehezen eredtünk belé ebbe az uj útba.

S I M O N:

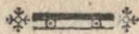
A' régi Pereknek bizony ideje vólna egyszer le-örlödni; 's ha tsak ez-is meg-érdemlette, hogy az időmbéli Per-folyás módgya orvosoltásék, hogy a' többit el-halgassam, ugy emlékezem; va-lami Hertzegianusoknak 124. esztendőt töltött ak-kor egy querulosus Proceffusok, mikor Executio-ba vétethették; A' mi pedig azt nézi, hogy a' Pereket most akármelly tsekélység felett felyebb felyebb lehet vinni, mig két Törvény Széknek egyenlő ítélete nem léfzen benne, igaz az, hogy a' Törvény száz forinton alól való adólságot az Alízékekről felyebb nem botsát, de igaz az-is, hogy fok szegény ember vagyon a' kinél száz fo-rint többet téfzen, mint másnál tiz tizenkét e-zer-is, 's éppen olyan szüksége vagyon az iránt

való maga meg-nyugtatasára, ha igazán ítéltek-é dolgában, vagy nem, mint annak, a' kinek annyi ezer felett foly a' Pere, méltó tehát, hogy az apróbb dolgokban-is légyen a' Peresnek fel-sőbb Birája, mindazonáltal, hogy a' Felsőbb Székek, az apróbb dolgok által ne fogassanak-el a' nagyobbaknak végzésétől, meg-lehetne, hogy száz forintot meg-nem haladó dolog a' Vármegyéken a' Fő Birák, a' Székellységen a' Király Birák, a' Városokon pedig a' Városok Bi-rái előtt kezdődnének, 's az ilyenekben a' Vár-megyéken, és Székekben az Alízékek, a' Városok-ban a' Tanátsok lennének *Appellatoriumok*, a' Di-strictualis Táblák pedig *Revisoriumok*; Azt pedig nem értem, hogy lehet, hogy olly nehezen eredetek úttya-ba annak az általad el-beszéltett módnak, mert, ha tsak annyiból áll, a' mennyit el-beszéllél, akárki-is könnyebben fel-veheti, mint az időmbé-li Perfolyásból egyedül tsak azt a' külömbséget-is, melly a' Novumok között vólt.

V I N K L E R:

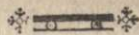
Az úgy vagyon, de a' melly útat az em-ber kételenségből téfzen, az mindenkor nehezebb annál, mellynek önként indul; külömben-is jól tudod azt magad-is, melly nagy Nemzetünk-ben a' szabadság védelmében való buzgóság: bi-zonytságot tettek erről tulajdon a' Pápa ellen-is, és pedig akkor, mikor még az egész Nemzet a' Romai Széktől függött, ugyan-is olvashattad, hogy meg-halván 3-dik András Király a' Ma-gya-

gyarokra izen a' Pápa, hogy válaszfák Robert Károlyt helyébe, de mivelhogy az izenet inkább Parantsolat mintsem ajánlás volt, tsak azért is mást választának kétfzer egymás után Királynak, ámbár magok a' Magyarok is megvallották, hogy Károly mind azoknál elébb való, a' Kik azokban a' választásokban előfordultak úgy hogy harmadik alkalmatossággal sem juthatott volna a' Királysághoz Károly, ha tsak a' Pápa követtye észre nem vette volna magát, 's nyilván meg nem vallotta volna, hogy a' Király választás egyedül a' Magyarok szabad akarattyán függ. Ma sem alutt el még Nemzetünkben ez a' buzgóság, ma sem kell ennek akármely jó Rendelés is, ha az hire, 's akarattya ellen tétetik; innett vagy on az az idegenség is, nagyobb részént, mellyel 2-dik Jóseff Rendeléseihöz viseltetik Nemzetünk, holott; azt tartom, hogy ha Jóseff Császá azokat a' Változókat, mellyeket Hazánkban közelebről tett, előre közlette volna az Országgal, elég lett volna azokból, mellyeket az Ország önként bévett volna.

S I M O N :

Ezt maga is észre vette Jóseff, 's ugyan erre való nézt hozzánk érkezése előtt nem sokkal minden Rendeléseit vizsgálta vonta, minden erőltetésről lemondott, 's egészszén az Országra biztata Rendeléseinek fzemelését.

V I N K L E R :

Hogyha ez úgy vagy on, hízem hogy valamely idegen volt Hazánk Jóseffnek Rendeléseihöz addig, mig azokra erőltetett, éppen olyan hajlandó léfzen most azok közül az olyanokhoz, mellyeket különben jóknak talál; az előre látás is azt hozza magával, mert valaminthogy a' Károlyal eelt példa nagy meg-bizonyítására szolgált a' Magyarok választó szabadságoknak, úgy az ha az, Ország Rendjei már most azokból a' Rendelésekből is bévezzik az hasznofokat, a' mellyektől addig idegenkedtek, mig azokra erőltettek, meg-bizonyítására fog annak szolgálni jövendőben, hogy az idegenséget benne egyedül tsak az erőltetés okozta, és hogy az olyanokat elébb is bévették volna, ha Törvényt szabó hatalmek meg-esmértetvén szabad akarattyaakra biztatnak volna, különben is, ha most is, minekutánna már szabad akarattyaokra hagyattak, találkoznának olyanok, a' kik az hasznos Rendelésektől idegenkednének, az olyanok olyan betegnek esmértetnék magokat, a' kikkel akármely hasznos orvofságot is erővel kell itatni; de hadgyuk abban már, úgy is tsak annyit ér az alsóbbaknak azokról a' dolgokról való tanakozása, mellyek a' felsőbbeket illetik, a' mennyit az halaknak a' repüléséről való tanakozása.

1811

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Haáz Rezső Múzeum
Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

Pinacotheca
Bibliothecarius - 1857

1857